

A tájékoztatási szolgáltatások belső költségeinek becslése: gazdasági modell kifejlesztése

Állománygyarapítás; Költségelemzés; Könyvtárközi kölcsönzés; Modellálás

Az „állomány kontra hozzáférés” dilemmája arra készítette a University of Leeds könyvtárát, hogy egy kutatás keretében összehasonlítsa a folyóiratelőfizetés és a könyvtárközi kölcsönzés költségeit. A cikk vázlatosan bemutatja a projektet, amely különös figyelmet szentelt az egyes minőségi jellemzőkhöz kapcsolódó költségeknek a várakozási idő figyelembevételével történő kiszámítására.

(Autoref.)

Lásd még 291

Személyzet

Lásd 314

Marketing, közönségkapcsolatok

97/327

CLYDE, Laurel A.: The library as information provider: the home page = *El.Libr.* 14.vol. 1996. 6.no. 549-558.p.

A könyvtár mint információszolgáltató: a honlapok szerepe

Felmérés [forma]; Könyvtárpropaganda; Számítógép-hálózat; Szolgáltatások

Sok könyvtár használja a World Wide Webet a lehetséges használóknak vagy másoknak szánt információk közreadására. A cikk egy bizonyos ország, Izland helyzetét tárgyalja egy 1995-ös felmérés alapján. A kérdőív egyebek mellett a könyvtárak Internet-használatát és a Web honlapokon való tájékoztatás módját vizs-

gálta. A tanulmány egy nagyobb skandináv projekt része, amely az izlandi eredményeket a többi északi ország adataival egybevetve mutatja be. Sőt, a nemzetközi helyzetkép felmérésére 13 ország közművelődési és iskolai könyvtárainak honlapjait is elemezték. Mindezek alapján a cikk a könyvtári Web-honlapok készítésének célját, továbbá a közölt információk típusát tárgyalja, a célok függvényében. A cikk befejező része a könyvtári honlapok készítésének és karbantartásának problémáival foglalkozik.

(Autoref.)

Lásd még 319

FELHASZNÁLÓK ÉS HASZNÁLAT

Használat- és igényvizsgálat

97/328

HOLT, Glen E.: As parents and teachers see it: the community values of a public library = *Bottom Line.* 10.vol. 1997. 1.no. 32-35.p.

Ahogy a szülők és a pedagógusok látják: a könyvtár mint közösségi érték

Családi környezet; Kommunikáció -használókkal; Könyvtárkép; Közvéleménykutatás; Oktatás információellátása; Szolgáltatások

A könyvtár működésével kapcsolatos kérdések nap mint nap felmerülnek a fenntartóval folytatott megbeszélések során.

Jó módszer a korrekt kép megrajzolásához az olvasók megkérdezése, olyan kérdések megfogalmazása, amelyek a könyvtárat naponta megrohamozó látogatóknak a „lázás sietségben” valószínűleg soha sem tettek még fel.

Ilyen úgynevezett „kemény” kérdések hangzottak el St Louis közkönyvtáraiban, melyhez a keretet egy, az Amerikai Könyvtáros Egyesület által részben finanszírozott kutatási program biztosította. A megkérdezettek köre szülőkből, gyermekfelügyelőkből és tanárokból, házitanítókból került ki. Szám szerint 20 fő két csoportban képviselte a városi lakosságot, a közepes keresetűektől a jóval gyengébben fizetett rétegekig, és különös hangsúlyt kapott a 45 százaléknyi afro-amerikai népcsoport. Jellemzően a szülő-könyvtár kapcsolatra, a csoportok szinte kizárólag nőkből álltak. A résztvevők olyan rendszeres olvasókból verbuválódtak, akik havonta legalább egyszer igénybe vették a könyvtári szolgáltatások valamelyikét.

A megkérdezettek zöme egy nagy családi bevásárlóközpontként értékeli a könyvtárat, ahol a kínált termékek a könyvek, a szolgáltatások szerepét a tájékoztatás, a kérdések megválaszolása, a számítógépek által kínált lehetőségek, a könyvtári rendezvények játsszák, és ahol a barátságos környezetben a személyzet nemcsak mosollyal fogadja őket, hanem az okos könyvtárosok még a kérdéseiket is megválaszolják.

Napjaink Amerikájában, különösen a veszélyesebb városrészekben, a szülők biztonságos helynek tekintik a könyvtárat és szívesen engedik oda gyermekeiket. Úgy érzik, hogy ott a személyzet vigyáz rájuk, nagy örömmel nyugtázzák, hogy az egy olyan intézmény, ahol minden adott a tanuláshoz.

A könyvtár a közösség találkozóhelye, egy biztos pont, ahol ingyen leülhetnek és hasznosan töltik az időt, az a hely, amelynek fontos szerepe van a közösségek kiépülésében.

A válaszok szerint a könyvtár a legjobb kapcsolódója a kialakuló lakó- és egyéb önszerveződő közösségeknek, és a felnőtté válás kapuja a gyermekek számára. Megtanít a megfelelő információ kiválasztására, az önálló döntésre. A gyermek a könyvtáron keresztül kapcsolatba lép a környező világgal, ezt a szülők nagyon jól látják, és ezen felül segít önálló világgépük kialakulásában is.

A St Louis Public Library szolgáltatásai fokozottan irányulnak a folyamatos művelődés szolgálatára – a két megkérdezett csoport egyöntetűen hasznosnak értékelte a könyvtár eme törekvését. Nyilvános tanteremként funkcionáló helyiségben az információhordozók kavalkádjá veszi körül a gyermekeket. A polcokon fellelhető anyagok segítségével a különböző etnikumhoz tartozók fellelhetik a népcsoportjuk kulturájáról szóló irodalmat, erősíthetik önbecsülésüket, identitástudatukat, ahogyan az egy afro-amerikai anya szavaiból kitűnt. A könyvtár számítógépes környezete lehetővé teszi, hogy a felhasználók akár otthonról is elérhessenek számos szolgáltatást. A gyermekek, igaz, először mindig csak játszanak a számítógépekkel, de észrevétlenül kezükbe kerül egy olyan hatékony eszköz, melynek segítségével később „játszva” információkhoz juthatnak.

A könyvtár gazdasági értéke is egyértelműen megfogalmazódik a válaszokban. A közjó alapelve, amely arra sarkallja a közösség tagjait, hogy hozzájáruljanak olyan szolgáltatások működtetéséhez, amelyekből mindenki egyaránt profitálhat, fényes példaként ölt testet a közművelődési könyvtár létezésében. A könyvtárak tematikus válogatásai számos intézmény – így nagy tömegek által elérhetőek és hasznosíthatók. A könyvtári rendezvények szintén széleskörű közönséget vonzanak, olcsó időtöltést nyújtanak sokak számára. A személyzet munkája, aktív segítsége soha nem fejezhető ki pénzben, hasznosságát szinte valamennyi megkérdezett kiemelten említette.

Nem meglepő, ha kritikai megjegyzések is elhangzanak. A lakosok például nagyon rosszul tűrik, ha a környezetükben sokáig nem működik a könyvtár. Az építő jellegű kritikát a könyvtár minden esetben figyelembe veszi a jövőbeni tervezésnél, a felújítások ütemezésénél. A St Louisban végzett felmérés azért értékes, mert egy párbeszéd kezdetét jelentheti a könyvtárhasználó polgárokkal olyan időszakban, amikor az egész szakma jellegét, és a társadalmi környezetet is megváltoztatja a számítógépesítés és az információs hálózatok kialakulása.

(Nagy Ferenc)

97/329

GÖHLER, Helmut: Die Realität hinterfragen-Veränderungen und Differenzierungen im Benutzerverhalten in Öffentlichen Bibliotheken der neuen Bundesländer = Buch Bibl. 49.vol. 1997. 3.no. 220-226.p.

Res. angol nyelven

A használói szokások változása az új német tartományok közkönyvtáraiban

Állomány; Felmérés [forma]; Használói szokások; Igény; Könyvtárhasználat; Közművelődési könyvtár

A forgalom alapját jelentő könyvtári állomány az elmúlt másfél évtizedben hatalmas változásokon ment keresztül. A 80-as években az NDK közművelődési könyvtárai nagy ütemben fejlesztették állományukat: 1980-ban 33 millió, 1989-ben már 48 millió könyvtári egységgel rendelkeztek. A 90-es évek elején a radikális könyvkivonások következtében az 1980-as mennyiségi szintnél is alacsonyabbra süllyedt az állomány: 1993-ban 32 millió egységre. A remélt új fellendülés az önkormányzatok anyagi helyzetének megromlása miatt elmaradt: 1995-ig tovább csökkentek a mutatók. (30 millió egységre.)

A változások az egyes dokumentumtípusokat más-más mértékben érintették. Az AV dokumentumok mennyisége – bár technikai okokból ezek nagy részét szintén kicserélték – 1989 óta lényegileg nem változott. A szakkönyvek száma még a korábbi, 1980-as szerény nagyságrendhez mérten is visszaesett (1989: 11,67, 1995: 10,32 millió), a legdrámaibb azonban a gyerekkönyvek és a szépirodalom számának visszaesése. (Gyerekkönyvek: 1980: 8,81, 1989: 11,81, 1995: 6,76 millió, szépirodalom: 1980: 10,56, 1989: 14,42, 1995: 7,95 millió.)

A kölcsönzések száma ennél valamivel kedvezőbb képet mutat. Bár az 1989 évi mennyiségi csúcspont (77 millió kölcsönzés) után a következő évben itt is radikális visszaesés következett be (1990: 44 millió), de a 90-es évek elején a közönség megújuló érdeklődéssel, a korábbinál intenzívebben kereste a könyvtárak mennyiségileg szerényebb, ámde tartalmilag megújuló állomá-

nyát, a kölcsönzések száma 1993-ban 66 millió volt, 1995-ben pedig 68 millióra emelkedett.

Az egyes állományterületek forgalma lényegesen eltérő tendenciát mutat. Leginkább az AV médiák forgalma nőtt: míg 1989-ben 5 millió AV dokumentumot 11 millióan használtak, addig 1995-ben valamivel kevesebb, 4,5 millió dokumentumot 18 millióan. Hasonló intenzitással nőtt az ismeretközlő irodalom kihasználtsága is: amíg 1989-ben a 17 millió ismeretközlő könyvet 16 millió alkalommal kölcsönözték, addig 1995-ben a 10 millióra csökkent szakkönyvállományt ugyancsak 16 millió alkalommal vették igénybe. A gyerekirodalomról már nem mondható el ugyanez a tendencia. Igaz ugyan, hogy az állomány kihasználtsága itt is növekedett, de a kölcsönzések száma nagyságrenddel esett vissza: 1989: 19,5, 1995: 13,7 millió. (Súlyosbítja a helyzetet, hogy a gyerekirodalom kölcsönzése már 1980-1989 között is – más állományterületekkel ellentétben – stagnált, 1993-1995 között pedig, miközben más dokumentumok kölcsönzésére a fellendülés volt jellemző, csaknem egy milliónyival visszaesett.) A szépirodalom esetében is hasonló tendenciák figyelhetők meg. Kölcsönzésük már az általános mennyiségi fellendülés idejében, 1980-1989 között is csökkent (1980: 23, 1989: 21 millió), 1989-1990 között pedig drasztikusan visszaesett, majd 1990 óta lassan araszol felfelé (1990: 12, 1993: 13, 1995: 14 millió), de ezzel a csekély emelkedéssel együtt is reménytelen messzeségbe került korábbi csúcseitől.

A következőkben egy 1993/96-ban 10 könyvtárban végzett felmérés adataira támaszkodva finomítja a szerző helyzetképét.

A könyvtárhasználók kor szerinti összetétele lényegében azonos a korábbiakban megismerttel, egy kivétellel: az 55-64 évesek csoportja 50%-kal emelkedett. (Előnyugdíjazottak, munkanélküliek.)

A szépirodalmi olvasmányokon belül a családi és szerelmes történetek kb. 40%-ot tesznek ki, a krimik, kalandregények, utópiák, háborús regények 25-35%-ot, a „jelenkori irodalom” (modernek, társadalomkritikusok, pl. az igen népszerű Grass) 15-25%-ot, a klasszikusok 8-9%-ot. A felmérések nem erősítik meg azt az elterjedt nézetet, hogy az utóbbi időkben csökkenőben van a szórakoztató lektűrök túlsúlya az értékes irodalommal szemben. Egyértelmű

viszont az ismeretközlő irodalom előretörése. A legkeresettebb témák: jogszabályok, „új vallásosság” (ezoterika, keleti misztika, szekták, sátánizmus, „földönkívüliek” stb.), a kölcsönzött vallási irodalom 80%-a), gyakorlati pszichológia (emberismeret, mentális tréningek, tesztek, álomfejtés stb.) nyelvkönyvek, útikönyvek, számítógépes szakirodalom, egészséges életmód. Jelentéktelenné zsugorodott a természet-tudomány keresettsége (kivéve: természetvédelem), a műszaki irodalom forgalma a kis könyvtárakban a nullával egyenlő. (A műszaki irodalom felújítása ugyanazt az erőfeszítést követelné, mint a társadalomtudományé.)

A kis és a nagy közművelődési könyvtárak által nyújtott szolgáltatások között egyre élesebb a különbség. A nagy könyvtárak mindinkább a képzés, a tájékozódás és a kutatás kiszolgáló helyeivé válnak, a kicsik pedig a szórakozást és önművelés kereső, szociálisan hátrányos helyzetű rétegek, a nyugdíjasok, munkanélküliek, háziasszonyok, fiatalok kiszolgálóivá. E könyvtárak maguk is kiszolgáltatók helyzetben vannak, pedig megszűnésük a közkönyvtári funkciók egyoldalú károsodását is jelentené.

(Katsányi Sándor)

97/330

PROCTOR, R.V. – USHERWOOD, Bob – SOB-CZYK, Gill: What do people do when their library closes down? = Libr.Inf.Res.News. 20.vol. 1996. 66.no. 33-38.p. Bibliogr.

Mit tesznek a használók, amikor bezár a könyvtáruk?

Felmérés [forma]; Használói szokások; Igénykutatás könyvtári szolgáltatásokra; Közművelődési könyvtár

1995 júliusában a sheffieldi könyvtári hálózatban sztrájk zajlott, ugyanis a városi tanács visszavonni készült a szombati ügyeleti munkavégzésért fizetendő pluszdíjazást. A sztrájk nyolc hétig tartott, a 36 szolgáltatóhely közül 34-ben. A British Library támogatásával az alkalmat megragadva – részben a zárva tartás alatt, részben közvetlenül azt követően – kutatás folyt a

közkönyvtári szolgáltatások értékével és a használói viselkedéssel kapcsolatban.

A vizsgálat irodalomkutatással indult, amelynek során kiderült, hogy a korábbi kutatások főként a sztrájkok személyzetre gyakorolt hatását elemezték. 518, különböző közegekből származó olvasóval készítették részben strukturált interjúkat az újonnan megnyitást követő négy hétben. Hasonlóképpen meginterjúvtak egy 38 főből álló mintát a telefonon információt kérők közül. Telefonon beszélgettek el a sheffieldi nagy felsőoktatási könyvtárak és a régió más nagy közkönyvtárai munkatársaival, valamint a könyvesboltok dolgozóival. Megvizsgálták, hogy a zárás miatt (és a későbbiekben) vissza nem hozott, ezért selejtezett könyvek mennyisége meghaladja-e a szokásos számot. Szemlélték a helyi sajtót az olvasók reagálását keresve. Áttekintették az olvasók bejegyzéseit a könyvtári „panaszkönyvbe”.

A vizsgálat során arra a következtetésre jutottak, hogy a korábbi kutatások nem tükrözték megfelelően a könyvtárlátogatások számát, a könyvtár értékét az emberek életében. A válaszadók több mint fele úgy nyilatkozott, hogy általában hetente egyszer jár a könyvtárban, főként a legképzettebb rétegekhez tartozók. A könyvtár különösen fontos közösségi helynek bizonyult azon településrészekben, ahol magas a munkanélküliségi ráta és az egyéb oktatási lehetőségek korlátozottan férhetőek hozzá.

A válaszolóknak csak 9%-a fordult a zárás alatt a könyvtár helyett más intézményhez. Megállapítást nyert, hogy a rendszeres könyvtárhasználók számára nincs a könyvtárnak jelentős vetélytársa, a felmerülő lehetőségek egyike sem kielégítő vagy elfogadható hosszú távon. A válaszolók 99,6%-a úgy nyilatkozott, hogy fenntartja könyvtári tagságát, sőt fokozott mértékben készül élni a könyvtári szolgáltatásokkal. A megnyitás után helyreálltak a normális kölcsönzési és használati szokások.

További kutatásokra van szükség, amelyek megerősítenék a jelen vizsgálat tapasztalatait. Különösen érdemes lenne megvizsgálni a könyvtárak bezárásának és a nyitvatartás csökkentésének hatását a különböző társadalmi csoportokra, a nyitvatartás leghatékonyabb időtartamát és módját, továbbá a szolgáltatások értékét és a használat gyakoriságát meghatározó ténye-

zöket, a helyi könyvtárak segítő szerepét az önálló tanulásban.

(Hegyközi Ilona)

97/331

BRUCE, Tessa: University networking: the CD-ROM Special Interest Group at UWE = Man.Inf. 4.vol. 1997. 1-2.no. 38-39.p.

Speciális igénykutatási csoport a hálózati CD-ROM igények felderítésére egy brit egyetemen

CD-ROM; Egyetemi könyvtár; Helyi gépi hálózat; Igénykutatás könyvtári szolgáltatásokra

A University of the West of England (UWE) a különféle információtechnológiai (IT) projektek hatékony megvalósítása céljából bevezette az ún. speciális tanácsadó csoportok (Special Interest Groups, SIG) gyakorlatát. Ezek már több területen bizonyítottak, a konferenciaszervezéstől kezdve a Web-böngészőig. A csoportok fő célja, hogy az IT szolgáltatások számára felmérjék a használók véleményét, visszacsatolást nyújtsanak az oktatók és a tanszékek használói szokásairól, és végül döntéseket hozzanak a megvalósítandó infrastruktúra fontos taktikai és stratégiai kérdéseiben. A cikk az UWE CD-ROM csoportjának tevékenységét mutatja be.

(Autoref. alapján)

97/332

BUCH, Harald: Benutzerzufriedenheitsstudie 1996 der Universitäts- und Landesbibliothek Münster der „...hier scheint mir alles wunderbar und perfekt!“ = Bibliotheksdienst. 31.Jg. 1997. 1.no. 23-31.p.

A használói elégedettség vizsgálata a Münsteri Egyetemi és Tartományi Könyvtárban 1996-ban

Egyetemi könyvtár; Használó; Igénykutatás könyvtári szolgáltatásokra

1996 januárjában kérdőíves módszerrel felmérték a münsteri Egyetemi és Tartományi Könyvtár látogatóinak elégedettségét. A könyvtári szolgáltatások főbb területeit (állomány, szabadpolc, katalógusok, kölcsönzés, számítógépes szolgáltatások stb.) 1-6 kérdés képviselte. Az elégedettséget ötfokú skálával mérték. (1 = nagyon elégedett... 5 = nagyon elégedetlen). Ugyancsak skálán mérték, hogy az egyes szolgáltatásokat mennyire tartják fontosnak a megkérdezett az olvasók.

A kérdőíveket a látogatók a helyszínen töltötték ki. Összesen 578 értékelhető kérdőívet dolgoztak fel. A feldolgozást a Microsoft Excel 5.0 verzió programjával történt, a kérdőívek kiértékelése és kódolása kb. 180-190 munkaórát vett igénybe.

A könyvtár szolgáltatásaival általában véve a látogatók 50%-a „elégedett”, 32%-a részben elégedett, részben elégedetlen. A „nagyon elégedettek” és az elégedetlenek egyaránt kis, 9-10%-os csoportot alkotnak..

A nyitvatartási idővel (munkanapokon 8-21 óráig, szombaton 9-13 óráig látogatható a könyvtár) csak 38% volt elégedett, 62% bővítést kért. A legtöbben (28%) a szombat délutáni, 18 óráig tartó nyitvatartást javasolták. A könyvtár vezetése ennek figyelembevételével a következő szemeszterben már bevezette a szombat 13-17 órai nyitva tartást.

Az állománnyal már kevésbé elégedettek az olvasók, mint a könyvtárral általában: 42% elégedett, 8% „nagyon elégedett”, az elégedetlenek és nagyon elégedetlenek aránya pedig 15,8%. Az átlagérték 2,6, ami az „elégedett” és a „részben elégedetlen” közötti helyet mutatja. A személyzet szolgálatkészségét ezzel szemben magasra értékelték a megkérdezettek. Leginkább az olvasótermek személyzetének magatartását dicsérték (1,5 érték, a „nagyon elégedett” és az „elégedett” között), de egyértelmű az elégedettség a tájékoztatók és a szakreferensek magatar-

tásával is (1,9 érték). Valamivel gyengébb a kölcsönzési részleg dolgozóinak minősítése, bár a 2,3 érték még mindig az „elégedett”-hez áll közelebb, meglepő viszont a tankönyvgyűjtemény dolgozóinak értékelése: a „nagyon elégedetlen”-hez közelít.

A felmérés meglepő információja: az olvasók igen nagy része egyáltalán nem ismeri az új számítógépes szolgáltatásokat. Az IVS információkereső rendszerről 93%, a JASON északrajna-vesztfáliai folyóirat-adatbázisról 88% nem hallott. A szakmai referáló szolgáltatást 84% nem ismeri, az Internetet 76%. (1996 január!)

A felmérés során a legrosszabb minősítést a büfé és a WC állapota kapta. Kevesellték a számítógépes munkahelyeket is – ezek számát a felmérés nyomán azonnal növelte a könyvtár.

A felmérés eredményeit egy kiállításon hozták nyilvánosságra a könyvtár olvasótermében. Táblázatokon ábrázolták az olvasói elégedettség ill. elégedetlenséget tükröző adatokat, szó szerint idéztek számos olvasói véleményt, a könyvtár reflexióit pedig az egyes témakörökhöz kapcsolódva „Mit tudunk tenni?” felirattal közzétették.

(Katsányi Sándor)

97/333

GEFFERS, Gerlinde: Erstaunliche Beliebtheit. Erste qualitative Infas-Studie = Buch Bibl. 49.vol. 1997. 1.no. 42-43.p.

Res. angol nyelven

Infas-tanulmány a német városi könyvtárak használatáról

Felmérés; Könyvtárhasználat; Városi könyvtár

Az NSZK közművelődési könyvtárainak körében, 18 városi könyvtár bevonásával munkaelemzést végeznek azzal a céllal, hogy e könyvtárak üzemmenetét szakszerűen leírják. Ezzel lehetőség nyílik majd a ráfordítás-hozam pontos mérésére, valamint az egyes könyvtárak teljesítményének szabatos összehasonlítására, végső fokon pedig a hatékonyság növelésére. (Lásd a 97/208 tételszámon megjelent referátumot.) E

vizsgálat keretében megbízást adtak az INFAS szociológiai kutatóintézetnek, hogy mérje fel a tényleges könyvtárhasználók körét. A felmérés a tervben érdekelt 18 város 13 500 lakosára terjedt ki.

Bár a lakosoknak csak 16%-a rendelkezik érvényes könyvtári olvasójeggyel, a lakók 40%-a vallja magáról, hogy valamilyen formában használója a közművelődési könyvtárnak. (A családtag által kikölcsönzött könyvet olvassa, csak a helybenolvasást veszi igénybe, rendezvényen vett részt.) Az érdeklődés középpontjában változatlanul a könyvhöz jutás áll, azon belül az ismeretközlő irodalom kedveltsége némileg megelőzi a szépirodalmat.

A 14-18 évesek közül csak 10% nem volt még soha könyvtárban, a 65 éven felüliek közül 50%. A kérdezettek 26%-a felhagyott a könyvtár használatával. Távolmaradásuk okát másként ítélik meg a könyvtárosok, és másként ők maguk. A könyvtárosok szerint az elmaradás elsődleges oka az elégtelen dokumentumkínálat és az emelkedő beiratkozási ill. kölcsönzési díj, ezzel szemben nem tulajdonítanak nagyobb jelentőséget a más forrásból való irodalombeszerzésnek. Maguk a távozók viszont elsősorban arra hivatkoztak, hogy más úton-módon jutnak könyvhöz, ill. hogy már nincs idejük az olvasásra. Azok is részben hasonló indokokat soroltak fel, akik még sosem vették igénybe a könyvtárat, de mindezekelőtt arra hivatkoztak, hogy egyáltalán nem ismerik ezt az intézményt. Ennek a problémának egyetlen megoldása van: a könyvtári PR tevékenység fokozása.

(Katsányi Sándor)

97/334

GOLOVANOVA, M.: Prioritety v čtenii delovoj literatury = Biblioteka. 1996. 12.no. 30-33.p.

Prioritások az üzleti irodalom olvasásában

Szakirodalom -közgazdasági

Az Oroszországi Állami Nyilvános Tudományos-Műszaki Könyvtár (GPNTB) 1993 elején

„Kabinet delovoj informacij” néven speciális szolgáltatást indított üzleti információk nyújtása végett.

Az egyelőre ingyenes szolgáltatás 1993 és 1995 között gyors fejlődésnek indult: állománya 2560 kötetről 11 795 kötetre nőtt, a látogatások száma 2560-ról [az induló kötetek száma és a kezdeti látogatások száma nem a referáló tévedése miatt egyezik!] 6992-re. Az első évben használt több mint 13 ezer dokumentummal szemben 1995-ben kerek 10 ezerrel többet vettek kézbe.

Gyűjtőköre az alábbiak szerint tagolódik: üzlet, menedzsment, vállalkozás; pénzügy; közgazdaságtan, ezen belül irányítási reform, privatizálás; bankügy; tőzsde, tőkepiac, brókerek; kereskedelem, piac; jogi kérdések; biztosításügy; vámszabályok; belgazdaság; referenz művek; ipari katalógusok.

A látogatók mindenekelőtt a referenz művek, tájékoztató kiadványok iránt érdeklődtek (12,5%). Az irányítási reform és a privatizálás a használat 10%-át tette ki. A pénzügyi irodalom 6,8%-kal, a bankügyi pedig 7%-kal részesedett az igénybevételből. A többi szegmenst 5% alatti használatra tett szert.

1995-ben 1994-hez képest, a jogi kérdések és a vámszabályok irodalmát kivéve, valamennyi részterületen növekedett az igénybevétel. Leggyorsabban az üzlet–menedzsment–vállalkozás, az irányítási reform–privatizálás és a bankügy szakcsoportjában. A két csökkenő érdeklődést vonzó szakcsoportban „Konsul'tant +” néven online elérhető adatbázis indult, s ennek igénybevétele magához csábította a forgalom számottevő hányadát.

A használók számát illetően a felsőoktatási hallgatók jártak az élen (37%). Ez az elsőség arról tesz tanúbizonyságot, hogy Oroszországban a piacgazdasági viszonyok meghonosítása üzleti szakemberek iránti intenzív kereslettel jár. A mérnökök második helye (10%) pedig arról, hogy a mérnöki hivatáshoz mindinkább szükség van üzleti ismeretekre is. Az „egyéb” használók alatt jórészt kis- és középvállalkozókat kell érteni (használói részesedésük 10%-os). Ők korábban elő sem fordul(hat)tak a könyvtári statisztikákban.

(Futala Tibor)

97/335

JOSWICK, Kathleen E. – KOEKKOEK STIERMAN, Jeanne: The core list mirage: a comparison of the journals frequently consulted by faculty and students = Coll.Res.Lib. 58.vol. 1997. 1.no. 48-55.p. Bibliogr. 7 tétel.

Az általánosan érvényes folyóirat-törzsanyag illúziója, szembesítve az oktatók és hallgatók folyóirathasználatára vonatkozó vizsgálat eredményeivel

Állomány használata; Egyetemi hallgató; Egyetemi könyvtár; Egyetemi oktató; Folyóirat; Törzsanyag

Elektronikus és manuális módszerek kombinációjával a jelen tanulmány szerzői összeállították a Western Illinois Library oktatói, ill. hallgatói által leggyakrabban használt folyóiratok jegyzékét. E jegyzékek, bár önmagukban érdekesek, felfedik, hogy a használói szokások mennyire eltérőek még egyetlen egyetemi könyvtáron belül is. Ezért egy ún. általános törzs-jegyzék (core list) összeállítása illuzórikusnak tűnik. A jegyzékek éles különbözősége kiemeli a helyi adatok fontosságát, és az eltérő igények figyelembevételének szükségességét a folyóirat-gyarpítási döntések során.

(Autoref.)

97/336

OTTENSMANN, John R.: Using geographic information systems to analyze library utilization = Libr.Q. 67.vol. 1997. 1.no. 24-49.p. Bibliogr.

Földrajzi tájékoztatói rendszerek alkalmazása a könyvtárhasználat elemzésére

Állomány használata; Könyvtárhasználat; Könyvtári hálózat; Könyvtártelepítés; Közművelődési könyvtár; Tájékoztatói rendszer -földrajzi

A földrajzi információs rendszerek hatékonyan felhasználhatók a több területi fiókkönyvtárral rendelkező közkönyvtárak használatának elemzésére. A cikk ismerteti a földrajzi informá-

ciós rendszereket és az Indianapolis-Marion County Public Library elemzésre szánt adatait. Példákat mutat be a lehetséges elemzésekre: a használók megoszlása, a könyvtárhasználat érdekében megtett távolságok meghatározása, a körzeti könyvtár szolgáltatási területének behatárolása és a használói kör jellemzői, a kiszolgált használók számának meghatározása és a szóba jöhető új könyvtári helyek elemzése, a különféle dokumentumtípusok használatának megoszlása. (Autoref.)

Lásd még 324

Olvasáskutatás

97/337

BREWIS, W.L.E. – GERICKE, E.M. – KRUGER, J.A.: The policy of public libraries regarding the provision of fiction for adult readers = Mousaion. 14.vol. 1996. 2.no. 16-32.p.

Kielégítik-e a dél-afrikai közkönyvtárak a felnőtt olvasók regényolvasási igényeit?

Állománygyarapítás; Közművelődési könyvtár; Olvasásvizsgálat; Próza

Felnőtt olvasók szépirodalmi igényeinek kielégítésével angol nyelvterületen kevéssé foglalkoznak a könyvtártudományi tankönyvek. A közkönyvtárak keletkezése óta tart a vita, gyűjtsenek-e kétes irodalmi igényű, kis esztétikai értékkel bíró irodalmat. A feszültség olyan ellentétes fogalmakban ragadható meg, mint kereslet kontra minőség, szórakoztatás vagy nevelés, tömegkultúra vagy magaskultúra. A legtöbb könyvtár e sarkításoktól óvakodva közbülső irányelveket követ, bár a használói igény egyre súlyosabban esik latba. A szépirodalom beszerzését a könyvtárakban általában nem kíséri olyan körültekintés, mint a szakirodalomét. A könnyedebb próza-irodalom tömeges beszerzése és külön kezelése még önmagában nem jelenti az olvasói igények kielégítését.

A vizsgálat annak megállapítását célozta, hogy a dél-afrikai közkönyvtárak vajon mennyiben felelnek meg a felnőtt regényolvasók érdeklődésének. A felmérés tizenegy nagyvárosi könyvtárra és négy vidéki központra terjedt ki, postai úton terjesztett kérdőívek formájában. Tág körben értelmezhető, kiegészítendő kérdéseket tartalmazott a szétküldött anyag, melyek jóllehet nehezebben formalizálható válaszokat válthatnak ki, viszont teret adnak egyéni vélemények, nézetek, célok kifejtésére, ill. rögzített irányelvek saját összefoglalására. A prózairodalomnak három szintjét különböztették meg a kérdésekben, magas nivójú vagy klasszikus irodalmat, középszintű prózát valamint könnyű, szórakoztató tömegirodalmat. A két alsóbb szinthez közös, további műfaji tagolást igyekeztek kialakítani (bűnügyi regény, kémregény, szerelmes történet, történelmi regény, rémregény, háborús regény, kalandregény, fantasztikus regény, társadalmi melodráma, vadnyugati történet stb.).

A felnőttek azért olvasnak szépirodalmat, mert örömet találnak benne, feszültséget oldanak vele, társadalmi tudatosságukat növelik, művelődnek, tájékozódnak, szabadulni igyekeznek a napi robottól, személyes problémáik megoldását keresik. A könyvtárhasználók többsége előnyben részesíti a szépirodalmat a szakirodalommal szemben. Abban is egyetértenek a kutatók, hogy a könnyebb műfajok kedvelőinek száma jóval meghaladja a klasszikus irodalom táborának számát. A szórakoztató regényeken belül is, a krimitől a vadnyugati regényig, megfigyelhető melyiknek van nagyobb népszerűsége. Általában a prózát használják kikapcsolódásra, a szakirodalmat tájékozódásra, mindkettőt használják viszont művelődési célra. A közkönyvtárakat ezért arra kérték, jelöljék meg, hogy e három terület közül (tanulás, tájékozódás, pihenés) melyiknek milyen relatív fontosságot tulajdonítanak. A jelenkori Dél-Afrikában az oktatásra, fejlesztésre, közösségi tájékozódásra esik a legnagyobb hangsúly. Ezért várható volt, hogy a szórakoztatást hátrább helyezik a ranglistán. Valóban a tájékozódás került az első helyre, viszont a kikapcsolódás csaknem azonos súlyt kapott a művelődéssel. A három prózaszint közül a magasszintű irodalmat ítélték a legfontosabbnak, a középszintű irodalmat is nagyon fontosnak vélték, e kettőnek oktató-nevelő értéket tulajdonít-

va, míg a könnyű irodalom becsült fontossága messze elmarad ezektől.

A válaszadók könyvvállományának 56,7%-a széppróza, mely a kölcsönzésekből 73,8%-kal részesedik. A szakirodalom csak 23%-át teszi ki a kölcsönzéseknek, igaz viszont, hogy több közte a helybenolvasásra szánt mű. A válaszadók szerint szépprózai állományuk fele (52,9%) középszintű irodalom, negyede pedig könnyű irodalom. Látnivaló, hogy Dél-Afrikában a közkönyvtárak megfelelő arányban tartanak szórakoztató irodalmat, bár az igény alapján ez az arány tovább növelhető.

A válaszadó könyvtárak harmadának voltak csak írásban lefektetett irányelvei a szépirodalom szolgáltatására, selejtezési elvekkel pedig csak 15,4% rendelkezett. Nagyon kevesen említettek irodalomismertetést az irányelveikben vagy fejtettek ki elképzelést olvasói panaszok kezelésére. Senki sem tért ki az irányelvek naprakésszé tételének problémájára. A legtöbb válaszadónak vannak külön kritériumai a próza-irodalom kiválasztására. A legtöbbször (61,5%) 5-6 ismérvet használ, csak 15,4% tizet vagy többet. Sajnos a válaszadók több mint fele ugyanazon ismérvek alapján válogat a különböző szintű irodalmakból. Csak kevesen használnak értékelő kártyát (scoring card) vagy űrlapot a lehetséges beszerzések mérlegelésére. Néhány válaszadó (23%) úgy korlátozza a beszerzést, hogy nem vásárol műveket bizonyos szerzőktől, ill. bizonyos sorozatokat mellőz. Egy válaszoló a rémregényeket alapos vizsgálat alá veti, mielőtt megvásárolná. Általános vélemény, hogy túl alacsony színvonalú művek vásárlására nem pocskolhatják az adófizetők pénzét. Legtöbben akként vélekednek (92%), hogy a szépirodalom beszerzését éppolyan komoly válogatásnak kell megelőznie, mint a szakirodalomét. Sokan úgy gondolják, hogy nem az egyes szintekhez tartozást kell figyelembe venni, hanem a témák kifejtésének egyéni színvonalát az adott művekben.

A szolgáltatásban, az olvasók eligazításában a kérdezettek legalább 61,5%-a alkalmaz böngésző területeket, félretételi rendszereket, tematikus könyvkiállításokat, népszerű szerzők listáit. Más tájékoztató módszerekhez, mint pl. bibliográfiákhoz, színes jelzésekhez vagy csoportfoglalkozásokhoz ritkábban folyamodnak. 69% tartja szükségesnek, hogy az irodalom kiemelt

tárgyként szerepeljen a könyvtárosképzésben. Ennél többen igénylik, hogy az irodalom mindhárom itt megkülönböztetett szintjéről induljanak kurzusok. A megkérdezettek 77%-a nem készíti időszakos felméréseket az olvasói igények alakulásáról.

Dél-Afrikában a nagyarányú oktatásfejlesztés eredményeként rövidesen növekedni fog a műveltségi szinttel együtt azoknak a középregéknek az aránya, akik kikapcsolódás céljából veszik kézbe a szépirodalmat. A honi könyvtárakban találnak majd ehhez megfelelő könnyű és középszintű irodalmat, mert az intézmények hozzáállása kedvez, nem korlátozzák eleve a beszerezhető mennyiséget. Ki kell dolgozni válogatási szempontokat az egyes irodalmi szintekre külön is, valamint selejtezési elveket, az olvasói panaszok kezelésének módjait. Főállású irodalmi szakértőket kellene alkalmazni. Lépést illik tartani az olvasói preferenciák változásával, mely akár több intézmény közös, rendszeres felmérése keretében folyhatna.

(Nagypál László)

97/338

BREWIS, W.L.E.: Contemporary popular fiction as cultural and literary phenomenon = Mousaion. 14.vol. 1996. 2.no. 68-80.p.

A mai lektúr mint kulturális és irodalmi jelen-ség

Szórakoztató irodalom

A jelenkori szépirodalmat tágabb összefüggésben vizsgálva nem tévesztendő szem elől a magaskultúra illetve a tömegkultúra érdemeiről zajló viták. A magasirodalom szűk műveltségi elit elmélyült tanulmányozására és oktatás céljára való. Elárul némi írásmesterség-beli tudást a középszintű irodalom, noha a fentebbi nivójától elmarad. A könnyedebb prózát kisebb irodalmi értékűnek tekintik, stílus és egyéb meghatározók alapján, gyakran a tucatmű (formula novel) elnevezéssel illetik. Ide tartozik a vadnyugati történet, a szerelmes regény és a krimi. A könnyű és a középszintű irodalom teszi ki a jelenkori művek

nagy részét, melyeket könyvtárlátogatók tömegei nagy étvágygal falnak.

A klasszikus irodalomban a magaskultúra nyer kifejezést, míg a közepes szintű illetve könnyű próza javarészt a tömegkultúra kivételése. A kultúra sokarcú, többretegű jelenség. Beletartoznak nemcsak a szellemi javak, hanem a társadalmi szokások, erkölcsök, hiedelmek, ezek tárolása a társadalmi tudatban, valamint a társadalom egészének intézményesített működései. A kultúra képessé teszi az embert arra, hogy önös életének értelmet és anyagi formákat találjon. A mai világ tömegkultúrájában és a hozzá kapcsolódó irodalomban az egyéniség kibontakoztatásának óriási szerep jut. A magaskultúra a történelem során elfogadott és felhalmozott alkotások egymásra vonatkoztatott rendszere. A magasirodalom az emberi tapasztalatok rögzítésének új formáit, új kifejezési eszközeit keresi. Napjainkban a tömegkultúra mellett létezik, s felületesen keveredik vele (pl. Mona Lisával hirdetnek szemétkosarat). A népszerű irodalom a többség tapasztalatait erősíti meg, nem igényel különleges tudást a megértése. A tömegkultúra érzékeny és pontos tükre a társadalomnak, ahonnan származik. Nem nyújt új tapasztalatot, hanem a régebbit juttatja érvényre.

A népszerű kultúra minden egyes előretörése kritikák újabb hullámain indította el. Némelyek nemcsak a terméket, de a rendszert is kritizálják. Egyes szélsőséges nézetek szerint a nyugati kultúra bukása elközelgett, hacsak nem fordítható vissza a tömegkultúra kártékony áradata. Az utóbbi kétszáz évben leggyakrabban az alábbi vádak hangzottak el:

1) A népszerű kultúrát tömegcikk alkotják, amelyeket profitéhes vállalkozók kizárólag a fizető közönség kielégítésére termelnek. Felhozható ez ellen, hogy a magaskultúra is gyakran tömegtermékek formájában terjed. A népszerű kultúra művelői nem megalkuvó utánzók csupán, küzdenek ők is saját eszméikért.

2) A tömegkultúra átvesz a magaskultúrától, közönségessé teszi, elcsábítja előle az alkotókat, kiapasztja a tehetséget. Ennek a fordítottja is igaz, és semmi sem bizonyítja, hogy az ilyen átvétel lealacsonyítaná a magaskultúrát.

3) A népszerű kultúra jó esetben hamis megelégedéshez juttat, rosszabb esetben pedig érzelmileg károsan érinti a befogadót. Csakhogy

az emberek szórakozásra használják a tömegkultúrát, tartalmát nem vonatkoztatják a saját életükre. A tömegkultúra már meglévő életjelenségeket használ fel, nem teremt új viselkedésformákat.

4) A népszerű kultúra széles körű terjesztése nemcsak hogy lejjebb szállítja a civilizációs szintet, hanem még engedelmes áldozatokat is nevel a zsarnokok és demagógok számára. Nem bizonyított, hogy a kulturális ízlés magasabb szinten tartana, ha tömegkultúra nem létezne. A nyugati tömegkultúra követését és becsempészését még a kelet-európai kommunista uralmak sem tudták meggátolni.

A szerzők szerint a tömegkultúra hozzásegít hétköznapi embereket ahhoz, hogy kialakítsák önazonosságukat, fejlesszék önkifejezésüket és alkotóképességüket. A népszerű kultúra nem kényszerít, lehetőségeket, ötleteket ad azoknak, akikben megvan a fogékonyság. Tömegközönség létezik, a népszerű szerzőknek ki kell szolgálni igényeit, és ez nem követel kevesebb hozzáértést, mint egy szűk elit kielégítése. Egy jól eladható ponyvaregény még önmagában nem kártékony, és a népszerű kultúra is többretegűvé vált a század folyamán. A népszerűség nem árt a művésznek, minél szélesebb körhöz jut el a műve, annál inkább hatással lehet a közízlésre. A tömegközönség léte csak társadalmi álprobléma, a vádak eltűzöttak, tapasztalatilag nem igazolhatóak. A tömegkultúra térnyerése növekvő részvétellel járt együtt, és eddig minden szintű művészet lehetséges befogadását elősegítette. Korábbi társadalmak nem tették lehetővé, hogy tagjaik ily nagy számban részesüljenek jó minőségű zenéből, művészetből és kultúrából. Az utóbbi évtizedekben a népszerű kultúra viszonylagos erőnyeiről folytatott viták nyomán kiegyensúlyozódott az a mérleg, mely évszázadokig a magaskultúra javára billent.

A népszerű irodalom megjelenésekor, a 18. században megkezdődnek a viták a tömegkultúráról. A múlt század elején már általánosan kárhoztatták, mert terjesztése úgymond romlott ízlést táplál, a tudatlanoknak hatalmat ad a gondolkodók fölött. A 19. század második felében a népszerű irodalom hatalmas fellendülése parázs vitákat váltott ki. A kritikusok az irodalmi ízlés hiányát és a közerkölcs vele járó veszélyeztetését panaszolják, mások az érthető menekülési

kényszert látnak benne az ipari társadalom rideg valósága előtt. E században még mindig akadnak éles elítélők. Némelyek a protestáns hagyomány hatásának tulajdonítják ezt, mely intellektuális mezben tovább él – ez a nézet könyvtári körökben is fellelhető. A reformáció forradalmian megváltoztatta az európai lelkiismeretet az időkihasználás, a munka fontossága és az élvezetek bűnössége tárgyában. A múlt században a regényolvasást úgy tekintették, mint a könnyelműség, feslettség jelét. Idő- és pénzpocsékolás az olvasás gyönyöre, a költő Coleridge is nyomorult álmodozónak írja le a regényolvasót.

Elitista téveszmének kell tekintenünk, hogy az olvasó vagy az irodalomértő kevesek, vagy a tömegek közé tartozik. Dickens és Hemingway mindkét szinten írt, Melville ponyvaíróként kezdte, komoly íróként végezte, Kurt Vonnegut Jr. és John Hersey jelentékeny határesetek.

A könnyebb irodalom megvitatása nem képzelhető el a „műfaj” és a „formula” (képlet) fogalmainak tisztázása nélkül, minthogy ezek adják irodalmi lényegét. Az alpműfajok közé utólag vették fel a regényt és a novellát. Új irodalmi formák kialakulása és a kritikaelmélet alapváltásai gyökeres változásokat idéztek elő a műfajok fel fogásában és rangsorolásában. A romantika kora óta a műfajokat az irodalom kézenfekvő és önkényes osztályozási módjainak tartják.

A legutóbbi néhány év a műfaj és a formula összemérését eredményezte, mivel a kritikusok és kommentátorok egymással felcserélve használják a két fogalmat. A *formula* (képlet) kulturális konvenciók, alapanyagok vagy alapvető történetminták meghatározott összessége. Segítségével következtetéseket lehet levonni nagyobb csoportok közös képzeletvilágának azonosításához, koronkénti és kultúránkénti megkülönböztetéséhez. Műfaj és formula nem két különálló dolog, hanem az irodalomelemzés bonyolult folyamatának két szakasza. A szabályos képlet (formulaic pattern) már a múlt században kiadott irodalomban is tisztán kivehető, de önálló irodalmi és (filmművészeti) műfajalkotóvá csak a huszadik század során lépett elő. Ha egy vadnyugati regényt akarunk értékelni más vadnyugati regényekhez viszonyítva, akkor a formula-műfaj (formula genre) fogalmát fogjuk használni. Ha viszont ezt a vadnyugati történetet valami egyetemesebb, generikus kategóriához, pl. egy tragé-

diához vagy szerelmi történethez hasonlítjuk, akkor az alpműfaj (archetype-genre) fogalmát alkalmazzuk.

A tucatirodalom lényege a kiszámíthatósága: az olvasó kiismeri a formulát korábbi olvasmányai alapján, tudja előre, mi fog történni, érzelmi biztonságot talál egy elbeszélő sémában. A tucatmű hatása azon múlik, mennyire élénkíthető fel egy ismert tapasztalat. A tucatelbeszélés saját világot alkot, mely megszokottá válik az ismétlődések által. A tucatirodalom kikapcsolódásra, menekülésre nyújt alkalmat, közvetlen izgalmakat vált ki, gyors megelégedést okoz, ellentétben a klasszikus irodalom fáradságos elemzésével. Négy előnye a következő:

1. Már létező érdekeket és magatartásokat erősít meg képzelt világában. Ily módon a kultúrközösségi vélekedését a valóságról és az erkölcsről fenntartja.

2. Felold érdekkonfliktusból eredő feszültségeket a különböző csoportok között.

3. Megmutatja a tiltott cselekvés határait.

4. Segít hozzáidomítani a változásokat a társadalmi értékekhez, elsimítja az átmenetet régi és új között, a kulturális folytonosságot szolgálja.

Egyik fő vonzereje, hogy benne az erkölcsi értékrend nem borul fel, a társadalom adott állapota megmarad. Az életre keltett formula végső próbája, hogy túljut-e saját korán, érdekes lesz-e későbbi nemzedékeknek, kultúráknak. Számos, ma középszintű vagy könnyű irodalmi mű válik majd végül klasszikussá.

(Nagypál László)

97/339

STEL'MAH, V.: Čtenie v postsovjetskoj Rossii = Biblioteka. 1996. 10.no. 8-11.p.

Olvasás a Szovjetunió utáni Oroszországban

A cikk a „Sobytie 1996” c. konferencia-mellékletben található

Olvasásvizsgálat

A referált beszámoló az Oroszországi Állami Könyvtár olvasásszociológiai és könyvtár-

ügyi főosztályának, valamint az Összoroszországi Közvéleménykutatási Központ szakembereinek 1994. évi vizsgálódásait ismerteti.

A posztszovjet évek eredményeként alapvetően új olvasói szituáció jött létre az országban, mely az összes társadalmi középréteg tagjait felszabadította az ideológiai művek, a munkásokról és a parasztokról szóló szépirodalom olvasásának kényszere alól.

Mindenekelőtt az tűnik szembe, hogy a könyveket vásárolni tudók körében megjelentek (4,1%-os részesedéssel) a merőben új kereslet képviselői, azaz az üzleti élet, a menedzsment, a pénzügyek és a jog iránt érdeklődők. Erős azok részesedése is, akik szótárakat, kézikönyveket (14,8%), illetve idegen nyelvtanulási irodalmat (9,4%) keresnek. A vallásos és kvázivallásos irodalom vevői 12,6%-ot képviselnek, a keleti vallások, a parapszichológia és az okkultizmus iránti érdeklődés pedig 8,7%-ot tesz ki. Így, noha az olvasás presztízse alászállt, megváltozott funkcionális irányultsága: keretében nőtt a gyakorlatias használat.

A tömegkultúra szépirodalmi termékei ugyancsak látványos felfutást értek el. Kiadásuk 1984-hez képest megtöbbszöröződött, s könyvtári keresettségük is jóval gyakoribb lett. A detektív-történeteket a könyvtárhasználók 20, a könyvvásárlók 53,5%-a szokta keresni. Az iménti arányok a fantasztikus irodalmat illetően 8,8 és 31,9, a szerelmes-szentimentális címeket illetően 8,9 és 36,8, a történelmi sztorikat pedig 4,2 és 35,9%-ot tesznek ki. A fantasztikus és detektívtörténetek legfőbb olvasói és vásárlói a 40 év körüli férfiak, a szerelmes regényeké, a gyermekirodalomé, a klasszikusoké és a nyelvkönyveké a 35-40 év közötti nők. Úgy néz ki, hogy előbb-utóbb ők lesznek a legnépesebb „fogyasztói” csoport is.

Az oroszra fordított irodalom kiadásában háttérbe szorultak a XIX. századi és a XX. század eleji klasszikusok, helyükbe a mai (főként amerikai és angol) bestseller írók léptek, s tekintélyes pozíciókat hódítottak maguknak mind a könyvtári, mind az azon kívüli olvasásban. Vanak, akik e jelenség láttán az USA kulturális expanziójáról beszélnek, s vannak, akik azt állítják, hogy elindult a nyitott kulturális térség eszméjének realizálódása. Csakhogy: a tömegkultúra produktumai valójában „nemzetén kívüliek”, s a

civilizált társadalmak általános imidzseit és sztereotípiáit terjesztik.

Az elmondottak ellenére sem lehet állítani, hogy a társadalmi tudat a posztszovjet évek során máris alapvetően megváltozott volna. Ezt a vizsgálódások végzői bizonyos „beugrató” kérdésekre (igaz-e, hogy Oroszország a világ legtöbbet olvasó országa; igaz-e, hogy az orosz irodalom a világ legnagyobb irodalma) kapott, többségükben pozitív válaszok alapján állapíthatták meg. (A szovjet korszakra jellemző választóktól való elmozdulást a fiatalok körében lehetett megfigyelni.)

(Futala Tibor)

97/340

LINDSTRÖM, Aslak: Lakutaito sivistyskoulusta = Kirjastoletti. 88.vuo. 1996. 11.no. 326.p.

Problémák az olvasástudás és az olvasási kedv területén

Iskolai könyvtár; Olvasásra nevelés

A finn Tanügyigazgatóság (opetushallitus) „Megvalósítja-e az alapiskola az egyenértékűséget” elnevezésű felmérése azt a kellemetlen meglepetést hozta az olvasástudás tekintetében világelső Finnország számára, hogy az utóbbi években drámaian csökkent a fiatalok olvasási kedve, és ez kimutatható hatással van olvasástudásukra is. Elsősorban vidéken, főleg pedig az északi országgrészben élő fiútanulóknál figyelhető meg az elmaradás.

Bármilyen magas színvonalúak is a finn közművelődési könyvtárak, az iskolákban is nélkülözhetetlen a könyvtári közeg. A felső tagozatok könyvtárai számára 1995-ben a Tanügyigazgatóság, összefogva a könyvkiadókkal, előnyös feltételekkel kínált föl egy megalapozó könyvcsomagot. Nagyon fontosnak látszik azonban a gyengén ellátott, sőt a több helyen hiányzó alsó tagozati könyvtárak fejlesztése, az olvasásra ösztönző tanulási környezet kialakítása. Bármennyire jól be vannak kapcsolva az iskolák az elektronikus kommunikációs hálózatokba, nem

szabad megfeledezni arról, hogy a médiák ismerete mellett a „régi technológiában” is otthon kell lenniük gyermekeinknek: az információt nemcsak az Interneten, hanem a könyvespolcon is meg kell találniuk.

(Sz. Nagy Lajos)

INFORMÁCIÓELŐÁLLÍTÁS, -MEGJELENÍTÉS ÉS -TERJESZTÉS

97/341

VERHO, Seppo: Lasten lainaus vähenee! = Kirjastolehti. 88.vuo. 1996. 7-8.no. 217.p.

Csökkenőben a gyermekek kölcsönzése Finnországban

Gyermekolvasó; Kölcsönzés; Közművelődési könyvtár

Tizenkét könyvtárban végzett felmérést a folyóirat: négy városi, két kisközségi és hat, 5-20 ezer lakosú településen. A kapott eredmény szerint a gyermekek kölcsönzési aktivitása 9%-ot esett vissza a 90-es évek elejéhez képest, miközben a felnőtteké 30%-kal nőtt.

A könyvtárosok szerint a könyvkölcsönzésben van számottevő visszaesés, kiváltképp a szépirodalom területén. Az ismeretterjesztő és az idegen nyelvű könyvek kölcsönzése viszont növekvőben van, s ez azzal függhet össze, hogy az iskolai oktatási gyakorlat az önálló ismeretszerzést preferálja. Oka lehet még a szépirodalom iránti érdeklődés lanyhulásának az ifjúsági irodalom szerény kínálata és a kínálat vitatható minősége. Valószínűleg az is közrejátszik a visszaesésben, hogy a gyermekek manapság fiatalabb korokban kezdenek el szépirodalmat olvasni a felnőtt részlegről, s így kölcsönzésük a felnőttek százalékát növeli. Egyértelmű tény viszont videókölcsönzéseik növekedése. A tapasztalatok szerint a másik tényező, amely a könyvolvasástól elvonja a gyermekeket, az otthonukban elérhető számítógépes játékok.

(Sz. Nagy Lajos)

Audiovizuális, optikai, elektronikus információhordozók

97/342

COX, Richard J.: Taking sides on the future of the book = Am.Lib. 28.vol. 1997. 1.no. 52-55.p.

Egy könyvtártudományi oktató álláspontja a „könyvek vagy bájtok” vitájában

Elektronikus publikáció; Könyv

A könyv jövőjét kutató szerzők társadalmunkat egy mindentől elrugaszkodott, állandó átalakulásban lévő, az információs korbba rohanó képződményként írják le. A témába vágó írások egy másik fajtája – elég furcsa módon – nyomtatott könyvekben reklámozza a meggazdagodás lehetőségét az információs szupersztrádán.

Kik ezek a szerzők, és közelebbről szemlélve, milyen nézeteket vallanak? A jövő könyvtársait és információs szakembereit oktatóknak mennyire kell odafigyelniük ezekre az írásokra? Ezek napjainkban a könyvtárosképzés fontos kérdései.

Ilyen és hasonló kérdések felvetésekor hasznos iránytű lehet Neil Postman *Az oktatás vége: az iskola szerepének újragondolása (1995)* ⁽¹⁾ című könyve, amely különböző nézetek ütköztetésével hat olvasóira. Ehhez hasonlóan az e témában összegyűjtött irodalom vegyes üzenetet hordoz, ami arra indította a jelen tanulmány szerzőjét, hogy a tanterem falai közé vigye a vitát. Szerzőnk felfogása szerint a négy évszázada élő, hagyományos nyomtatott irodalom a 21. században is fontos szerepet fog játszani, és